

Stroměním pane míř. prof. Dr. Karla
Englišovi, ministru m. s., jeho projev
klučské úcty a upřímné oslavenosti
dovoluji si pozvat

Vladimír Kuběš

O tak zvané podstatě práva

Zároveň rozbor Čermákova „rozboru normativní teorie“

Napsal

Doc. Dr. VLADIMÍR KUBEŠ

Zvláštní otisk z Časopisu pro právní a státní vědu,
ročník XXIV. (1941) číslo 1.—2.

Nákladem autora

Tisk Tiskových podniků Globus, Brno, Veverčí ulice číslo 8

O tak zvané podstatě práva.

Zároveň rozbor Čermákova „rozboru normativní teorie“.

Vladimír K u b e š.

I. Úvod.

V knihovně Sborníku věd právních a státních vyšla s podporou národní rady badatelské kniha „O podstatě práva, zároveň rozbor normativní teorie“, jejímž autorem je dr. Vladislav Čermák.

Činím-li tuto knihu předmětem kritické pozornosti *ve zvláštním článku*, neděje se to snad z přesvědčení o nějaké výtečnosti tohoto spisu, nýbrž proto, že pokládám za nutné upozorniti v úvahu přicházející kruhy na to, že se při bližším prozkoumání Čermákova díla ukáže, že pod blýskavě duchaplnickou rouškou se skrývá jádro naveskrz ztrouchnivělé, prozrazující, že jde o autora, který právní teorii ani filosofii nerozumí, jenž však neslychaným způsobem — formou jednou vzbuzující útrpný úsměv, jindy pocity jiné, jejichž uhádnutí přenechávám důvtipu pana dra Čermáka samého — napadá bezhlavě a bezdůvodně celé životní dílo našeho nesporně prvního a nejzaslouženějšího právního filosofa Františka Weyra — a to ať již máme k normativní teorii poměr kladný nebo záporný.

Zavržitelnost Čermákova počínání je tím větší, že Čermák vydává svou knihu právě, kdy nám tolik záleží na tom, aby naše kultura byla náležitě oceňována, aby se neprováděly bezdůvodné a nenávistné kritiky děl, které opravdu něco znamenají, a to nejen u nás a pro nás, nýbrž také na foru světovém. A že normativní teorie představovala a představuje jedinou skutečnou právní školu českou, to nepopírá a také důvodně popříti nemůže ani sám Čermák.

Čermákova kniha se skládá ze tří dílů: *První* díl chce pojednávat o problému podstaty práva, *druhý* o logickém rozboru povinnosti, *třetí* o logické podstatě práva. Ve skutečnosti však dobrých devadesát procent knihy není nic jiného než *útoky proti normativní teorii*. Při tom se Čermák stále a stále až do omrzení *opakuje*, bez jakéhokoliv logického a systematického zkloubení říká to, co již jednou nebo několikrát řekl v dílu prvním, opět — trochu jinými slovy a v poněkud jiné souvislosti — v dílu druhém a dokonce i třetím. Tak na př. s jeho iro-

nicko nuceně vtipnými útoky proti normativnímu pojetí normy, resp. právní normy, povinnosti a proti postoji normativní teorie k problému práva subjektivního se setkáváme takřka v každé kapitole jeho knihy, při čemž hledáme marně nějaký nový postřeh nebo poznatek, prostě „něco nového“ proti tomu, co řekl v kapitole předchozí nebo co říká v kapitole následující.

Typická pro Čermáka je jeho naivně dětská touha omračovat čtenáře *latinskými citáty*, která jde dokonce tak daleko, že *genius české řeči zřejmě již nestačí v kroku genui Čermákovu* a proto v jeho knize často se setkáme s latinským překladem zcela prosté, obyčejné české věty (viz sub IV. tohoto pojednání).

Typická pro Čermáka je také, že ani neví, k do do normativní teorie *patří* a kdo *nikoliv*. Jinak by patrně nemohl mezi stoupence tohoto hnutí počítati *Františka Roučka*, který přece razí učení čistě své, ani by na druhé straně nemohl nevěděti, že mezi nej přednější stoupence normativní teorie patří přece *profesor Jan Krčmář a profesor Jar. Krejčí*, o kterém v celé knize není ani zmínky. Počítá-li Krčmáře přímo mezi *odpůrce* normativní teorie (str. 22), pak je to opravdu neuvěřitelné a neodpuštělné, když absolvent právnické fakulty pražské nezná nesporně skvělé dílo Krčmářovo *Právo občanské I*, vybudované na normativní teorii (viz příslušný rozbor v mém článku „Prof. JUDr. Jan Krčmář jako stoupenec čisté nauky právní“, uveřejněný v Krčmářově sborníku z r. 1937, str. 65n). Ostatně jak s Čermákovým zjištěním, že Krčmář je odpůrcem normativní teorie, lze uvést v soulad to, co sám Čermák napsal v téže Krčmářově poctě na str. 115n, je mi nevysvětlitelné.

Jak řečeno, Čermák napadá každou these normativní teorie s neudržitelnou a překypující bezohledností, používá výrazy, které i té nejostřejší polemice mají zůstati cizí (na příklad „canifikace“, Neubauer „skládá krám“ atd. atd. — viz sub IV. tohoto pojednání). Prostě jakýkoli nesouhlas, jakékoli odlišné mínění, které normativní teorie vyslovila a jež je v rozporu s nynějším názorem Čermákovým, je Čermákoví vítanou příležitostí k jeho nájezdům. Při tom třeba uvážiti, že *by se Čermák sám bez normativní teorie nikam nedostal* a že jediné normativní teorii může poděkovati, že se probudil z „dogmatické dřimoty“. Proč, chtěje psáti o podstatě práva, si nevybral za základ a za východisko svého vědeckého postupu, který jej měl dovésti k „podstatě práva“, *jinou školu než právě školu čisté nauky právní*? Je pozoruhodné, že o žádné jiné škole není v celém Čermákově spisu ani pořádné zmínky. Jen a jen ta normativní teorie! Avšak to vše zřejmě Čermákoví nevdá, aby zcela nekvalifikova-

ným způsobem uboze ironicky nenapadal učení Weyrovo a jeho žáků.

Přece však jedna věc na Čermákově práci zasluhuje upřímného obdivu. A to s jakou virtuositou *si dovedl vybrat* z normativních teoretiků své oběti. Weyr, Sedláček, Neubauer, Procházka a Kubeš. Proč nikoli skvělého civilistu pražského a úspěšného teoretika normativního *Jana Krčmáře*? A dále: S jakou laskavou opatrností zaznamenává — poněvadž k vůli úplnosti bohužel zaznamenatí musí — tvrzení profesorů *pražské právnické fakulty*, jež jsou v přímém odporu s nějakou thesí Čermákovou! *Malý příklad*: Čermák vychází ze zcela neudržitelného předpokladu, že obecné pojetí práva v mluvě obecné je něco ustáleného, pevného, prostě něco, z čeho lze vyjítí a čehož logický rozbor nás dovede k samé podstatě práva. Ale běda! *Hobza*, vynikající a stále velký vliv mající profesor právnické fakulty pražské, zastává stanovisko právě opačné — podle mého názoru zcela *správně* a odůvodněně! Tedy Hobza se odvážil zastávatí opačný názor, než jaký nyní zplodil a za své východisko zvolil sám Čermák! Očekávali bychom důsledně nejprudší nájezd! Představme si jen, kdyby Čermák takové tvrzení našel u některé ze svých normativně-teoretických obětí! — Zatím však Čermák s velkou obratností k Hobzovu stanovisku velmi skromně a nevinně podotýká (str. 35, pozn. 101): „Tuto okolnost nelze podceňovati“. Tak!!

Postup našeho článku bude ten, že předem *v kapitole druhé* si povšimneme Čermákových *výpadů proti normativní teorii* — a to čistě jen s hlediska *obsahu*, odhlížejíce zatím od formy. Zde se ukáže, že v celé své práci Čermák neprovádí kritiku *imanentní*, nýbrž *transcendentní*, a že vůbec neporozuměl samému *východisku* normativní teorie, t. j. podstatě kritického idealismu, který ostatně je východiskem také klasicky vypracované *teleologické teorie Englišovy*. Neslýchané jest, že autor chtěje podávati přece rozbor normativní teorie, mnohdy ani slovem se nevypořádává s řadou důležitých a základních *konstrukcí*, které tato teorie vytvořila, a když, tak jen mimochodem a několika málo slovy. Na př. stupňovitost normového souboru, kritika běžných rozdílů v právní vědě, problém nezměnitelnosti norem, právní moci atd., atd., to vše pro Čermáka prostě neexistuje anebo alespoň není tak důležité, aby tomu věnoval trochu více pozornosti; rozumí se, že by na základě své vlastní primitivní konstrukce nemohl na místo toho postaviti nic.

V kapitole třetí podrobíme rozboru Čermákovu „*vlastní*“ „*učení*“

o *podstatě práva*. Ukáže se, že jeho konstrukce podstaty práva není ani jeho majetkem, nýbrž stará a k tomu ještě špatně provedená myšlenka, že právo je *kategorický imperativ*. Ukáže se, k jak absurdnímu konci Čermák dospěl, neboť podle jeho výměru práva byl by právem i *rozkaz*, který by dal loupežník své oběti, aby vydala zlaté hodinky a peníze. A to má býti výměr práva, který se kryje s *obecným* ponětím práva v mluvě obecné! Při tom všem za zmínku stojí také primitivní nápad autorův, který ale zase není jeho nápadem, že se vědecké pojmy v jednotlivých řečích musí konstruovati pomocí *slovníku*. To by pak vlastně bylo tolik „podstat práva“, kolik je řečí!

V kapitole čtvrté ukážeme na příkladech, *do jaké formy* Čermák oděl své jej zřejmě zcela opojivší výklady, tedy předmětem bude *způsob, jak* Čermák napsal svou prvotinu. Již shora jsme se zmínili a v kapitole čtvrté podrobně ukážeme, jak Čermák píše. Sám jsem se nesetkal dosud v celé literatuře ani s jedním případem, který by se dal srovnati s případem Čermákovým. Alespoň v tomto směru nesmíme proto Čermákovi odepřít, že je opravdu originální. Č. podle svého prohlášení v Předmluvě má býti žákem Krčmářovým. Nelze si představit větší kontrast. U Krčmáře vyzrálost úsudku s elegancí stylu a ušlechtilým způsobem vyjadřování tvoří dokonalou jednotu. A u Čermáka? Nechť posoudí laskavý čtenář sám!

II. Rozbor Čermákovy kritiky normativní teorie.

Dříve než přistoupíme k rozboru jednotlivých výtek, které Čermák činí normativní teorii, považujeme za vhodné vytknouti *tři základní* a pro jeho knihu příznačná *prohřešení* proti zásadě správného boje:

1. Čermák vede svou polemiku nikoli proti normativní teorii, *jak dnes vypadá*, tedy na př. proti zatímnímu jejímu vyvrcholení v díle jejího hlavního českého představitele Františka Weyra „Teorie práva“ z r. 1936, nýbrž jak se mu to hodí, bez ladu a skladu, střídavě buší do normativních spisů s *počátků* normativní teorie, tedy z r. 1911, a *opět* zase do normativní teorie v *dnešní* její podobě. To dělá s takovou virtuositou, že u nezasvěceného čtenáře alespoň při prvním čtení — (a kolik čtenářů bude míti tak velkou trpělivost, že přečte Čermákovu knihu poctivě alespoň dvakrát?) — nutně musí vzniknouti dojem, že Weyrovo dílo a dílo celé normativní školy je chaotická *tříšť* různých protichůdných nápadů. Zatím však — a bylo to ve spisech normativně teoretických opětne a opětne zdůrazněno — normativní teorie, stejně ostatně jako každá škola opravdu vědecká, *neustrnula* na své původní podobě,

jakou měla v r. 1911, nýbrž prodělala právě důsledkem silných individualit, které měla ve svém středu, mocný *vývoj*. Normativní teorie se nikdy nebála doznati chybu, když se jí dopustila, a vždy byla přístupná jiné argumentaci, a proto jsou prostoupena toutou po vědecké pravdě a neuzavírajíc se pokroku, postupem doby korigovala celou řadu svých původních učeních, i když východisko a zásadní směrnice zůstaly samozřejmě tytéž. Žádná jiná škola tak opravdově nevyznávala osvědčené, domněle od Confucia pocházející životní pravidlo: „Kdo se stydí přiznati se k omylu, není slušným člověkem.“

Stačí jen na př. přečísti si, co *Weyr* v tomto směru praví hned na začátku předmluvy a úvodu své *Teorie práva* (str. 9, 10): „Ani první můj pokus, jímž jsem shrnul své úvahy o teorii právní v knize *Základy filosofie právní* (1920) . . . mne dnes neuspokojuje. Je to spis, který byl koncipován několik let před jeho uveřejněním se zřejmým zápalem a nadšením pro problém v něm projednávaný, ale jeho zpracování a systematika zdají se mi dnes velmi nedokonalými. Kdyby nebyly mezi tím nastaly vzrušující události světové války a politického převratu u nás, který i mne na čas odvedl od vědecké práce, byl bych rukopis, kdyby vůbec bylo došlo k jeho publikaci, sotva uveřejnil nezměněný. V každém případě bylo ale prostoduchostí, když jsem se domníval, že by práce podobného druhu a takových tendencí mohla býti, i když neměla konkurenta, odměněna cenou oficiální vědecké instituce.“ „Zmíněná nedokonalost mých „*Základů filosofie právní*“ vylučovala možnost uspořádati druhé, přepracované vydání její. Ostatně i *pokroky, které zatím učinila normativní teorie,**) byly by si vyžádaly tak důkladného přepracování, že by výsledek jeho nebyl již druhým vydáním.“

Což Čermák nepřečetl svědomitě ani *Weyrovu Teorii práva*? Četl-li toto dílo, jak ospravedlní své počínání a jak *vysvětlí, že na mnoha místech své knihy operuje se všemi spisy normativní teorie tak, jako by byly vydány současně, tak jako by v nich ve všech se zračil dnešní stav normativní teorie?*

2. Druhým základním a pro celou Čermákovu práci typickým prořešením jest, že Čermák chce vzbuditi dojem, jako by on objevil, že normativní teorie *není žádnou školou*, nýbrž že její stoupeni zastávají různá vzájemně protichůdná řešení, takže i z tohoto důvodu nejde o žádnou školu, nýbrž o konglomerát různých názorů vzájemně spolu nesouvisejících.

Zde Čermák velmi názorně ukazuje, co asi rozumí *vědeckou*

*) Mnou podtrženo.

škola. Podle smyslu celé Čermákovy polemiky musíme míti za to, že podle Čermáka vědecká škola je jen ta, která setrvává s neúprosnou přísností na názorech jednou ražených, a to do všech důsledků, při čemž všichni stoupenčí takovéto vědecké školy neschmájí dělati nic jiného než se snažiti jinými slovy vyjádřiti to, co řekl Mistr.

Za *těchto* předpokladů nutno opravdu přiznati, že normativní teorie žádnou vědeckou školu netvoří. Vždyť *Weyr* znovu a znovu zdůrazňoval, že podstatou vědecké školy je sice *určité společné východisko*, že však býti stoupenčím vědecké školy neznamena bezduché papouškování toho, co řekla hlava této školy, nýbrž že přímo podmínkou příslušnosti ke škole jest schopnost samostatné vědecké práce, při čemž vůbec nic nevadí, že se za často dojde k různým výsledkům. Odkrývá-li Čermák s velkou rozkoší a ironií objevitele, že *Weyr* pojímá normu, resp. právní normu, tak a tak, kdežto *Sedláček* zase jinak a *Procházka*, *Neubauer* nebo *Kubeš* zase poněkud jinak, je to správné. Ale není to především *žádný Čermákův objev*, neboť toho jsou si všichni normativní stoupenčí sami velmi dobře vědomi (viz na př. *Weyrovu* „Teorii práva“ v Dodatku, nebo *můj* rozbor ve „Smlouvách proti dobrým mravům“ str. 36 a násl., nebo v pojednání „Norma v právní vědě“, *Sociologická revue* 1936, str. 179 atd.); *dále* není to žádné *neštěstí*, naopak úkaz, svědčící o zdravém jádru normativní teorie. Normativní teorie není totiž žádným kanonickým učením, nýbrž představuje úsilí teoreticky stejně založených mužů oprostiti právní vědu od všech metajuristických a ideologických příměšků a zracionalisovati právnícké myšlení. Tato racionalisace, přísný kognitivismus, hledisko imanentně právní, logismus a contr. psychologismu, transcendentální filosofie, kritický idealismus, jsou všem stoupenčím normativní teorie, ať jsou v Brně nebo v Praze nebo někde jinde, *společné*.

Svědčí to o naprostém Čermákově nepochopení samé podstaty vědecké školy, když v momentu vývoje té které školy a v tom, že se z jejich stoupenčů nedělají nesamostatní a nekritičtí tvorové, vidí důkaz nevědeckosti, resp. důkaz toho, že nemůže jíti o školu.

3. *Třetí* základní a opět pro Čermáka typické provinění spočívá v tom, že Čermák — lhotejně, zda úmyslně či z neschopnosti — *skresluje* učení normativní teorie, sám si buduje jakési větrné mlýny, proti nimž pak s velkou chudí provádí své nájezdy. V dalším budeme míti příležitost na tento pro Čermáka typický způsob polemiky poukázati.

Tak hned na začátku své knihy, kde si staví otázku, co je to právo (str. 15) a kde probírá jednotlivé definice práva, snaží se

vzbuditi dojem (str. 18), jako by normativní teorie se pojmu práva samého raději vyhýbala. Za normativní školu běře si jako prvního na mušku *Sedláčka* a zjišťuje: „*Sedláček* se pojmu práva raději vyhýbá a drží se pojmu nároku.”

Zatím však *Sedláček* se pojmu práva ani jeho definici nikterak „*nevyhýbá*”, ba pojem práva, resp. právní normy, učinil předmětem samostatného *pojednání* (viz jeho článek „Právní norma” ve *Vědecké ročence XI*, dále jeho „Základní pojmy soukromého práva”, *Vědecká ročenka IX*, str. 110, jeho „Občanské právo, Všeobecné nauky” str. 12 atd.) — Zřejmě tedy na tomto místě Čermák nemá pravdu.

A hned na to (str. 19) — opět na adresu normativní teorie, ale nikoli přímo, nýbrž oklikou přes Thona — praví, že právo je prý „*právní věta, obsahující právo vymáhati právo v případě bezprávní žalobní právem.*” — Nahlédnutím do kterékoli práce normativně-teoretické se Čermák může přesvědčiti, že toto jeho tvrzení hrubě skresluje skutečnost. Maně se člověku vynořuje otázka, co takovým zřejmým překrucováním Čermák vlastně sleduje, jaký je *pravý účel* jeho knihy? Hledání vědecké pravdy, stěží, a pakli ano, pak jeho kniha podává výmluvné svědectví o tom, že k hledání vědecké pravdy je Čermák *nezpůsobilý*.

V celé hlavě *prvé* své knihy Čermák vůbec obratně plete dohromady definici *práva* jako takového a definici práva *subjektivního*. Pravděpodobně proti hořejší výtce bude se hájiti tím, že myslel na právo subjektivní. Nehledíc k tomu, že vzhledem k *doslovu* sporného místa by tato obrana byla *neodůvodněná*, nutno zjistiti, že i kdyby opravdu myslel jen na subjektivní právo, nebyla by ani v tomto případě jeho výtka opodstatněná, neboť normativní teorie a zejména *Sedláček* učinil právě pojem subjektivního práva předmětem zvláštního rozboru a dokonce i samostatného *pojednání* („Subjektivní právo” v *Randově* jubilejním památníku str. 443n).

V nepřesném podávání učení normativní teorie pokračuje však Čermák dále. Tak pro normativní teorii není „právo souborem *povinností*” (str. 21) *bez dalšího*, nýbrž souborem (soustavou) *norem právních*, t. j. norem odvoditelných a odvozených z hypothetické normy nejvyšší, stanovených zvláštními orgány, nadaných zvláštním organisovaným donucením a jako celek vyznačujících se určitou fakticitou, resp. v podání *Weyrově* norem, jichž normotvůrným subjektem (ve smyslu regulativního principu) si představujeme stát.

V této kapitole se již pouští Čermák do normativní teorie také v souvislosti s postojem této teorie k *subjektivnímu právu*. Již

na tomto místě a roztroušeně po celé knize viní Č. normativní teorii, že *zdůraznila pojem povinnosti a potlačila subjektivní právo*, takže pojem povinnosti se dostal do popředí. Svým způsobem zase splétá Weyrovy výklady před čtvrstoletím s Weyrem dnešním, takže o účín u průměrného čtenáře má postaráno. Čermák má pravdu, že normativní teorie postavila pojem povinnosti, pokud se týče normy, do popředí svého zájmu. Jak je plodné převést právní relace na relace povinnostní, o tom se může Čermák přesvědčiti, prostuduje-li nezaujatě dílo Weyrovo nebo Sedláčkovy a jejich význam pro právo veřejné, resp. soukromé. O tomtéž by se „mladičky“ (nikoliv ovšem věkem, nýbrž bohužel praktickými zkušenostmi) Čermák mohl přesvědčiti ze samé právní praxe. Což doposud si Čermák neuvědomil, že když mu byl jeho šéfem v advokátní kanceláři svěřen nějaký případ, jak se mu vše *zjednodušilo a ujasnilo*, když si problematiku konkrétního případu převedl na povinnosti relace?

A již zde při „rozboru“ postojte normativní teorie k právu subjektivnímu Č. přehlíží, že *boj normativní teorie nesměřuje proti subjektivnímu právu vůbec, nýbrž proti onomu typickému subjektivnímu právu*, jak je pojímala stará tradiční právní nauka, a to jako něco od objektivního práva zcela odlišného, jako něco, co s objektivním právem nemá nic společného, co je naopak před právem objektivním. Naproti tomu subjektivní právo ve smyslu možnosti *disposice s cizí povinností* je pojmem normativní teorii zcela běžným. V tom směru stačí odkázati k *Weyrově Teorii práva* (str. 175n), kde Weyr píše: „Skutečnost, že běžná pravověda nechce spatřovati v t. zv. subjektivním právu a jemu odpovídající subjektivní povinnosti to, čím jediné může býti, totiž normu, a to konkrétní, zavinila též, že nespátřuje ve zjevech, které se nepředpojatému názoru zcela jasně musí jeviti jako výrazy něčeho, co býti má, jako jsou na př. t. zv. soukromá právní jednání (jednostranná a dvoustranná), normy zcela obdobné zjevům, o jejichž vlastnosti jakožto norem (objektivní právo) ani v nejmenším nepochybuje (na př. zákony), a že nedospěla k základnímu poznání t. zv. stupňovité výstavby právního řádu. Nedostatek poznání, že *běžné* pojmy subjektivního práva a subjektivní povinnosti jsou prostě nesrovnatelné, poněvadž jeden znamená statek, zájem nebo moc, druhý normu (roz. konkrétní), vedl pak na př. k představě, že jedno a totéž může býti zároveň to a ono, jako když se praví, že určitá práva (roz. subjektivní) mohou býti *zároveň* i povinnostmi (jako na př. právo volební). Povinnost znamená vždy *vázanost*, právo (oprávnění) naproti tomu vždy volnost nebo možnost, pokud je zaručena povinností druhého. Bez této povinnosti

druhého a jen pokud jest právě povinností druhého (od oprávněného odlišného) subjektu, není myslitelné „právo“ oprávněného. Proto představa, že to, k čemu jsem *povinen, jest zároveň mé oprávnění*, znamená logický *protiklad*, při nejmenším však s hlediska normativního zbytečnou konstrukci. V oblasti normativní má to, co jest ústředním pojmem běžné nauky právní, t. j. subjektivní právo, význam jako případný nezbytný předpoklad *konkretisace povinnosti*. Subjektivní právo stává se takto součástí skutkové podstaty, podmiňující tuto konkretisaci. Ve schematě: je-li A, má býti B, obsažen jest — jako předpoklad povinnosti B — zákrok oprávněného: oprávněný uplatňuje svůj nárok a typickou formou tohoto uplatňování právního nároku jest *žaloba*. Konkretisační proces, který tímto zákrokem nastává — povšechně: právní řízení — vede ke vzniku druhotné normy (typus: rozsudek, rozhodnutí), kterou nárok oprávněného najisto se staví, po př. zamítá.”

Proto jest zcela bezpodstatný „vtipem” sršící Čermákův passus, který má zesměšnit normativní teorii, který však zesměšňuje autora samého a podává zajímavý doklad o jeho hlubokém proniknutí do podstaty práva, stejně jako o ušlechtilosti a vtipnosti Čermákova způsobu polemiky. Č. píše (str. 21 pozn. 44): „Se zřetelem k tomu musí býti stoupencům nové nauky asi velmi záležko býti *právníky*, doktory *práv* a členy *právnícké* fakulty, jsou-li na prvním místě nesporně „povinníky”, doktory „povinností” a členy „povinnické fakulty”. Jelikož však nejen stále napadený Weyr, ale také *Krčmář* (viz Sborník 1933, str. 1), a *Hoetzel* (Čs. právo správní, část všeobecná, druhé vyd. str. 253) — ostatně zcela správně — učí, že je již i mezi většinou zastánců tradiční nauky vyřízenou věcí, že právní povinnost je primární, tak tedy *Krčmář* a *Hoetzel* a *ostatní* podle Čermáka nejsou doktory *práv* a členy *právnícké* fakulty, nýbrž doktory jakýchsi „povinností” a členy „povinnické” fakulty, patrně nového to útvaru vysokých škol, zrozeného v horečně pulsujícím mozku Čermákově.

Čermák se snaží dovoditi (viz stať nadepsanou „Metoda”, str. 25-38), že normativní teorie není nic jiného než zavržení hodná *spekulace*, což se prý jeví v tom, že bez ohledu na daný materiál normativní teorie si zvolí určitý princip a z něho pak všechny své poznatky deduktivně vyvozuje. Zde opět Čermák *skresluje* učení normativní teorie, *sám* se nestará o předmět, který podrobuje kritice, nýbrž *spekulativně* si staví slaměné panáky, proti kterým pak provádí své útoky. Vždyť by jinak musel poctivě zjistiti, že normativní teorie si nezvolila svůj základní poznávací způsob bez ohledu na daný materiál, nýbrž právě *naopak* teprve když bedli-

vým a pozorným rozbořem konvenčně daného materiálu zjistila, že základní pojmy právní nelze myslet ani kausálně, ani teleologicky, nýbrž že tyto pojmy dostávají svůj smysl a náplň jen při poznávacím způsobu normativním, tento způsob jako způsob vlastní právnímu myšlení si zvolila a jej vybudovala, což jí umožnilo vyjasnit, zracionalisovati jednotlivé pojmy, s nimiž právní věda pracuje a pracovati musí.

Vědeckému postupu normativní teorie zde Čermák zřejmě neporozuměl. Normativní teorie si nikdy nepočínala tak, jak si myslí Čermák. Čermák neporozuměl jedné ze základních tendencí normativní teorie, která dá se vyjádřiti tak, že se *normativní teorie snaží nalézt to, co je v právu společné a všeobecné* proti tradiční právní vědě, jež směřuje k zachycení rozdílů a kterou zajímají nejvíce „zvláštnosti“. Jen v tomto smyslu lze říci, že normativní teorie buduje svůj systém se shora, kdežto tradiční právní věda ze zdola, od diferentia specifica. To ovšem nemá nic společného s výtkou, kterou Č. činí normativní teorii, totiž, že normativní teorie provádí zavrženímhodnou spekulaci, zvolivši si zcela libovolně a bez ohledu na daný materiál svůj poznávací způsob. Je to právě *normativní teorie*, která používá *obou dvou metod*, t. j. jak metody deduktivní, tak induktivní. Co se týče metody induktivní přece sám Weyr (Časopis pro právní a státní vědu 1932, str. 12) vyslovil, že normativní teorie, pořádajíc své pojmy v jednotnou soustavu, snaží se především nalézt to, co je těmto pojmům společné, aby takto dospěla k vrchnímu, obecnějšímu pojmu.

Jak patrně, Čermákova výtka nějaké „spekulativnosti“ normativní teorie je zcela bezpodstatná.

Stejně tak se to má s dalšími *výtkami*, které Č. činí normativní teorii a jež roztrušuje bez ladu a skladu, bez jakékoli soustavnosti po celé své knize. Lze-li zmatené vývody Čermákovy vůbec nějak vystihnouti, mohli bychom říci, že Čermák normativní teorii *výtýká, že operuje pojmy, jejichž definici nepodala*, které jsou prý jí zcela neznámé, takže celá normativní teorie rozbitím a odmítnutím těchto základních pojmů padá. Je to pojem *normy*, resp. *právní normy, povinnosti*, resp. „Sollen“.

Tyto výtky Č. vznášejí již v hlavě *prvé*, zejména pak v hlavě *druhé* svého spisu, ale podobné výtky se nesystematicky opakují znovu v *díle* druhém a dokonce i *třetím*. Zde všude Čermák velmi jasně ukazuje, že celou svou kritiku neprovádí imanentně, nýbrž jen a jen *transcedentně*, t. j. vychází z hledisek, která jsou normativnímu učení cizí, a dále, že nemá ani ponětí o východisku normativní teorie, o kritickém idealismu.

Stačí citovati jen jednu větu, jež ukáže pravdivost a správnost našich zjištění, zejména pak toho, že Čermák ani vzdáleně netuší, co je to kritický idealismus. Na str. 65 své knihy se totiž Č. ptá: „*Kde tedy doopravdy bytuje pojem povinnosti? Na tomto světě, na onom světě, na hranici, na dně propasti, na mostě?*” Tak a podobně argumentuje Čermák, podává výmluvný důkaz toho, že nemá vůbec legitimaci psáti kritiku normativní teorie. Norma a povinnost, aby zde byla, musí býti podle Čermáka zřejmě hmatatelná, musí se vyskytovat někde v prostoru a času; Čermák, aby jí porozuměl, musí ji uchopiti třeba „za rohy” (viz str. 101), abychom alespoň trochu vystihli svérázný vyjadřovací způsob, v němž si tak libuje Čermák.

Podle toho pak vypadají Čermákovy útoky na pojem normy a povinnosti ve smyslu normativní teorie. Jako *základní chybu* Č. vytýká, že normativní teorie nepodala *přesnou definici* normy a povinnosti. Č. při tom ukazuje naprosté nepochopení *Weyrova* stanoviska, že pojmy normy a povinnosti jsou ústředními pojmy normativního poznávání, podobně jako příčina a účinek jsou ústředními pojmy poznávání kausálního, a že se shodují také v tom, že *ačkoli každý z nás zcela jasně ví, co je norma, povinnost, příčina a účinek nebo vůle, přece tyto pojmy nedají se dále definovati a že stejně jako nelze přírodovědeckou metodou dokázati „existenci” přírody, nelze ani dokázati původní platnost normy*. Čermák nepochopil, že jako v poznání přírodovědeckém příčina a následek jsou formami poznávání (sc. přírodovědeckého), v rámci poznávání normativního formami poznávání jsou norma, resp. povinnost. Čermák nepochopil také, že stejně jako přírodní věda si ne zvolila tuto poznávací formu, t. j. formu, jíž chápe jevy v řetězu příčin a následků, nějak „spekulativně”, nýbrž jen proto, že seznala, že právě *tento* způsob umožňuje jí „zmocniti se přírody”, že jedině tak může mysliti jevy jako přírodní, tak také normativní teorie ne zvolila si tuto poznávací formu náhodně, nýbrž teprve když empiricky vyzkoušela, že právní pojmy lze mysliti jedině v této normativní formě poznávací. *Jako přírodní vědy si představují své myšlenkové obsahy jako skutečné, pořádajíc je podle principu příčiny a následku (princip kausality), tak normativní teorie si představuje své myšlenkové obsahy ve formálním logickém ustrojení podstatně jiném, a to jako povinné, a pořádá je podle principu normy*.

Čermák si při své kritice velmi důkladně spletl *dvoji* pojem normy. *Normou lze totiž rozuměti dvoji*:

a) Určitý, sc. normativní způsob poznávací; norma v tomto

smyslu je totožná se samou poznávací formou, čili v tomto smyslu norma rovná se normativnímu poznávání.

b) Normu jako určitý materiál, který je již zpracován do formy normy samé.

Ad a) : Norma ve významu formy poznávací splyvá nám alespoň ve smyslu Weyrově s povinností jako takovou, tedy neosobně myšlenou, stejně jako s tím, čemu se říká brachylogicky (což ovšem Čermák zase nepochopil) „má býti“ nebo „Sollen“. Povinnost neosobně myšlená, „má býti“, „Sollen“ — to vše je totožné s normou jako formou poznávací, čili s normativním poznáváním vůbec. V tom směru „Sollen“, povinnost i norma je opravdu, jak říká Simmel, „původní kategorií“ a stejně jako nemůžeme popsati, definovati „Sein“, resp. příčinu a následek, právě tak nemůžeme podati definici „Sollen“, „povinnosti“, „normy“.

V tomto smyslu, t. j. ve smyslu poznávací formy, je norma opravdu bez prostoru a bez času. Jen z naprostého nepochopení dvojího významu pojmu „norma“, vznikly neodůvodněné výpady Čermákovy proti Procházkovi, jemuž Č. vytýká (str. 59), že prý podle Procházky „norma je jediná, věčná, nevzniká, nezaniká, nemění se“ (viz str. 59, srov. také str. 70). Ano, zcela správně! Ve smyslu poznávací formy je norma opravdu „jediná, věčná, nevzniká, nezaniká a nemění se“. Pakli však z toho Čermák chce vyvoditi, že „norma je všemohoucí a vševědoucí, nejvyšš spravlivá a moudrá“, pak ovšem je úplně na scestí, neboť formu si zde spletl s obsahem, nauku o poznávání s naukou o nějakém přirozeném právu. Méně ubohé ironie a více svědomitého úsilí po obeznámení se se základními principy noetickými a s kritisovanou školou, by skutečně bylo více na místě!

V tomto smyslu jest tedy norma stejně jako povinnost nástrojem, jenž nám umožňuje poznání v těch případech, kdy nejde o odpověď na otázku, co jest nebo není, nýbrž o odpověď na otázku, co má nebo nemá býti. To, co má býti, nemohu — jak přesně říká Kallab (Právní věda a věda o právu, str. 5) — poznati jinak, než myslím-li to ve formě normy.

Ad b) : Norma má však ještě druhý smysl. Tohoto slova se totiž užívá také, máme-li na mysli již výsledek normativní operace, t. j. když do oné poznávací formy normativní, tedy do formy normy, je již empirický materiál vpracován, kdy tedy forma je již naplněna obsahem. Jen v tomto smyslu má místo mluvit o normě právní, morální, o normě mravů atd. I zde se ovšem mluví o povinnosti, avšak zde slovo „povinnost“ má již přenesený význam. Zde povinnost je zabarvena již subjektivně, jde o povinnost „někoho“, „nějakého subjektu“, povinnost v tomto smyslu

je dotčená norma (ve smyslu druhém) v jejím vztahu na jí stanovené konkrétní jednání (resp. u morální normy také nebo výlučně myšlení) určitého individua.

Nemůže-li Čermák tyto základy normativní teorie pochopiti, je mi srdečně líto, ale nedá se prostě nic dělat. Prostě Čermákův mozek není na to zařízen. Čermák nemůže pochopiti a důsledkem toho jako poctivý člověk také uznati to, v čem vidí i *odpůrci* normativní teorie, filosoficky ovšem opravdu školení a nikoli jen ohánějící se stále se opakujícími filosofickými nebo také nefilosofickými frázemi v řeči latinské, že totiž vedle poznání toho, co jest, je tu také poznání toho, co býti má, že vedle toho, co jest (das Sein), jest zde i to, co má býti (das Sollen) a že přesné rozpoznání toho, jakož i vypracování tohoto poznání provedli právě normativisté.

Kdyby si Čermák toto uvědomil, tedy kdyby porozuměl základnímu východisku normativní teorie a dvojímu významu pojmu normy, pak by byl svou knihu — alespoň v takové podobě — pravděpodobně *nenapsal*.

Zde Čermák také ukazuje, že nemá pochopení pro poznatek, že *hranice lidského poznání vůbec* a tedy i poznání normativního *nejsou neomezené*. Normativní teorie si jasně uvědomila hranice svého poznání. Právě-li proto *Weyr*, že určitý problém leží *na hranici imanentního poznávání*, pak je to postup *čistě vědecký, kritický, a naopak důkazem nevědeckosti, poněvadž nekritičnosti je, když Čermák chce míti své poznání pravděpodobně bez hranic a všechny své poznatky traduje s apodiktickou jistotou na věčné časy*. Z tohoto pramene je také Čermákův údiv nad tím, že všichni stoupenci normativní teorie nezastávají do všech podrobností všechny názory tvůrce této teorie, nýbrž že naopak projevuji zdravou chuť po dalším pokroku.

Na tomto místě je vhodné citovati *jedno místo ze Sedláčka*, které stoprocentně vystihuje to, co normativní teorie si představuje pod vědou a vědeckou školou, místo, které Čermák ironisuje (str. 60, pozn. 49), které však, kdyby mu porozuměl, by mu nedovolilo napsati takový „vědecký spis“, jakým je jeho kniha „O podstatě práva“. Sedláček praví (Vědecká ročenka 1932, str. 84): „Poněvadž však lidskému rozumu definitivní poznání vědecké jest odepřeno, zůstává jen neustálé hledání pravdy, k níž se věda asymptoticky přibližuje, aniž s ní splyne. Následkem toho takový kritický směr metody nevede k definitivnímu ukončení problému, nýbrž určuje jen směr a prostředky vědecké práce. Toto dlužno velmi zdůrazniti, neboť neustále hledají odpůrci v této metodě něco, co přináseti nechce, ba co radikálně popírá. Je ovšem velmi

pošetilé vytýkati nějakému směru, že nedává odpověď, když směr tento prohlašuje, že takovou odpověď dáti nemůže."

Způsob Čermákovy argumentace vysvitne také z *jeho rozboru struktury normy v podání normativní teorie*. Někteří (nikoli však všichni, zejména nikoli Weyr) normativní teoretikové pojmají logickou strukturu jednotlivé normy jako hypotetický soud povinnostní a schematicky jej vyjadřují: Je-li A, má býti B. Čermák si zasedl na toto schema, povýšil je na kánon normativního poznávání, pojal je do středu své enormní představivosti a zjistiv, že normativní teorie neříká, co z právních předpisů je podmínkou a patří tedy do A a co je následkem a patří tedy do B (viz str. 91), skresluje učení normativní teorie a rozvádí ve své bujné představivosti toto schema takto (str. 92):

„Je-li *otec*, má býti posílání (*otcem*) syna v školním roce do školy.

Je-li *syn*, má býti posílání *otcem* (*syna*) v školním roce do školy.

Je-li *školní rok*, má býti posílání *otcem* syna (*v školním roce*) do školy.

Je-li *škola*, má býti posílání *otcem* syna v školním roce (*do školy*)."

A pokračuje (str. 93): „Posléze bude vytvářeti i kombinace, z nichž poslední bude zníti: Je-li otec i syn i školní rok i škola, má býti posílání týmž *otcem* téhož syna v témž školním roce do téže školy."

Člověk opravdu neví, co s tímto Čermákovým povídáním má počít! Maně se čtenáři při četbě takových výplodů vynořuje představa velmi důležitého občánka malého města, který raději než své řemeslo má hluboké uvažování „také filosofické". Když si takový místní genius po dobrém obědě zasedne do lenošky s vůlí činiti nové objevy a za předmět své intenzivní pozornosti si zvolí na př. stůl, pak za půl hodiny usilovného myšlení představa o stole se mu v jeho mozku tak zkreslí, že pod stolem už nebude rozuměti to, co tímto slovem rozumí normální člověk, nýbrž na př. nějaké předpotopní zvíře s velkými rohy a pod.

Tak se to má také s Čermákovým přemýšlením o normě. Jinak by přece Čermák nemohl neviděti, že ono „Je-li A, má býti B" není nic jiného než pouhé schema, které má nám názorně vyznačiti, že — alespoň podle některých normativních teoretiků — jednotlivou normou je vyjádřen hypotetický povinnostní soud.

Zejména v druhém dílu své knihy, nadepsaném „*Logický rozbor povinnosti*", Č. znovu a znovu v nejrůznějších obměnách a mnohmluvně, nutě se ustavičně do vtipů a ironických poznámek, vytýká normativní teorii její konstrukci normy, povinnosti, „Sollen" atd.

Otevřený *slovník* prý ho poučuje, že *norma* je latinské slovo, jež původně znamenalo úhlové pravítko (str. 105) a trpce si proto stěžuje na to, že normativní teorie normou rozumí výraz něčeho, co býti má, resp. určitý hypotetický soud. Stejně je nespokojen s výrazem „*Sollen*“, nelíbí se mu také český obrat „*má býti*“, stěžuje si, proč normativní teorie neříká „*míti, býti*“ (viz. str. 109), spojka „*má*“ nemá prý sama o sobě vůbec žádného smyslu (viz str. 109), *rozpítvává* po slůvkách pomocný výraz „*má býti*“, resp. „*něco má býti*“. Při této *trhací* činnosti Čermákovi se jeví „*něco*“ jako „logický objekt zamlčeného slovesa, znamenajícího lidské jednání a „*má*“ jest přisouzeno zamlčenému subjektu jeho, člověku; „*býti*“ jest gramatickou pomůckou k trpnému vyjádření hlavního slovesa“ (viz str. 118).

Po té se věnuje Čermák *speciálně* rozboru toho, co býti „*má*“, (viz str. 124 a násl.), tedy opět pro svou potřebu si vytrhnul z *pomocného schematu normy jedno slůvko*, s nímž začne prováděti své hokus-pokusy. Čermák chce „stopovati význačné způsoby užívání slova „*má*“ v mluvě obecné“ (viz str. 125). Při tom zcela *nedůsledně* vytyčuje svůj předmět, resp. úkol takto: „A vylučující případy, kdy by „*má*“ nikdo z nás povinností nenazval a shromažďující případy, kdy každý z nás „*má*“ podle svého ponětí povinností nazve, budeme se *rozpomínati*, co takové případy mají společného: *comminiscamur aliquid, quod et his et ceteris congruat.*“

Čermák zde opět ve funkci objevitele vyčerpává své síly dokazováním, že slůvko „*má*“ může míti *nejrůznější smysl*. Výrok *zklamaných turistů* „*zítra má pršet*“ vydává (str. 126) v naprostém skreslení Weyrových vývodů za normu ve smyslu učení normativní teorie, ačkoli normativní teorie a především *Weyr opětně a opětně upozorňovali na to*, že obrat „*má býti*“ („*Sollen*“), stejně ostatně jako výraz „*býti*“ („*Sein*“) mohou míti nejvíce smysl a že z toho důvodu, že určitý právní předpis užívá na př. obratu „*soll*“, *nelze* ještě souditi na to, že jde opravdu o povinnost. Normativní teorie stále zdůrazňovala, že výraz „*má býti*“ stejně ostatně jako schema normy „*Je-li A, má býti B*“, je *pouze určitou pomůckou, schematem a že s ním musíme zacházeti velmi opatrně*.

Zjišťuje-li nyní Č., že výraz „*má býti*“ může znamenati „*nunciativ, putativ, propositiv, expektativ, efektiv, adorativ, optativ, desiderativ a tak infinitum dále*“ (str. 135), podstoupil sice hezkou práci, která bohužel *nepřináší nic nového* a nemá s věcí samou nic společného. Proto celé Čermákovy vývody nesoucí se za tímto účelem jsou úplně *bezpředmětné*, což má ovšem ten neblahý důsledek, že velká část jeho knihy, především vývody na str. 103 až 135 mohou beze všeho *odpadnouti*. Kam až polemická vášně Čermáka

zahnala, je názorně patrné z toho, že na str. 134 dospívá k opravdové oblundnosti, když rozbořem normy „má pršet“ dospěl ke své normě „*Kein Mensch soll regnen*“ (sic!).

V proň tak typickém procesu *trhacím* pokračuje Č. však dále, dále rozkládá pomocné a obrazné schema normy na jednotlivé složky a tímto způsobem dospívá k výsledku, že prý pod rouškou pomocného „*býti*“ se skrývá celá trpná věta vedlejší, jež vypovídá o lidském jednání, a pod rouškou pomocného „*má*“ se skrývá celá trpná věta hlavní, která vypovídá o kategorickém lidském chtění. Tímto *trhacím* procesem jsou vyplněny *dvě třetiny* Čermákovy knihy.

Již z hořejších vývodů je patrné, že celou tuto práci provedl úplně nadarmo a zbytečně, a to proto, poněvadž výraz, že něco býti má, je pro normativní teorii *pouhou pomocnou a obraznou představou*, v níž samozřejmě žádné jádro normativní teorie uloženo není.

Jak patrné, prováděl tedy Čermák svůj generální útok proti normativní teorii *na nepravém místě* a útočil proti něčemu, čím svéráz normativního myšlení není charakterisován.

Ale také *ostatní* výtky jsou zcela neopodstatněné. Tak se to má — jak již shora naznačeno — s problémem *subjektivního práva*. Zde si Čermák vůbec neuvědomil, že odpor normativní teorie směřuje proti subjektivnímu právu *ve smyslu tradiční právní nauky*, která pojímá subjektivní právo jako moc, volnost, nezadatelné postavení individua proti státu, jako něco od objektivního práva úplně odlišného, jako něco, co je historicky i logicky prius, kdežto objektivní právo je posterius. Proti takovému subjektivnímu právu pochopitelně normativní teorie do boje vytáhnouti musila a také vytáhla, a boj — jak lze se přesvědčiti nahlédnutím do některého dnešního díla tradiční právní nauky také *vyhrála*. *Teprve normativní teorie umožnila právní vědě pojem subjektivního práva a stejně oprávněně zachytiti opravdu právnícky*.

Zajímavý doklad, jak Čermák vede svou polemiku, podává jeho rozbor *mé* konstrukce právní normy, resp. právní platnosti. Když jsem ve své knize „*Nemožnost plnění a právní norma*“ kritickým rozbořem jednotlivých škol dokázal, že pojem práva, stejně jako pojem platnosti práva nedovedla uspokojivě vyřešiti ani škola přirozenoprávní ani hegelovská, ani ontologická, psychologická, resp. sociologická, přistoupil jsem na podkladě čisté nauky právní k řešení těchto problémů takto (viz mou *Nemožnost plnění a právní normu*, str. 217):

„Je zde protiva mezi dvěma základními formami lidského poznávání, mezi poznáním kausálním a normativním. Právo pocho-

piti můžeme jenom, vycházíme-li s hlediska normativního, právo tedy patří zásadně do sféry toho, co býti má (Sollen) v tom smyslu ovšem, že základním pojmům, s nimiž právní věda pracuje a pracovati musí, nemůžeme porozuměti, nemůžeme tyto pojmy pochopiti, než když zaujmeme toto hledisko. Jsou to zejména pojmy povinnosti a oprávnění, subjektu povinností a práv a především pojem normy samé. Tuto protivu Sein a Sollen nemůžeme však vyhrotiti tak ostře, že bychom mohli mluvíti vůbec o dvou rozdílných předmětech poznávání, neb dokonce o dvou světech a tak dualismus toliko metodologický neb noetický přeměnit na dualismus samých poznávaných předmětů."

„Přistoupíme-li nyní k problému právní normy samé a k problému právní platnosti, seznáme při bližším prozkoumání, že všechny tyto otázky jsou otázkami vědeckého předpokladu: My právníci si řekneme (a pokusíme se o dohodu), čemu všemu chceme říkati „právo“, co chceme rozuměti pod platností a poté si vytvoříme celý arsenál pojmů, abychom se mohli zmocniti empirického materiálu. Tento předpoklad si musíme voliti co nejvhodněji, t. j. tak, aby co nejlépe vyhovoval vžitým představám o právu, právní platnosti atd. Zde není místa pro spory o správnosti, nýbrž toliko o vhodnosti. To si nutno dobře uvědomiti! Tento předpoklad můžeme si mysliti ve formě normy, normy nejvyšší či základní. A také Sedláčkova norma základní (nejvyšší) není nic jiného než vědecký předpoklad (hypothesis). Abychom o právu jako takovém mohli vůbec mysliti, abychom s právem jako takovým mohli vůbec pracovati, musíme si utvořiti předpoklad, že toto něco budeme prostě považovati za právně závazné, za právo, za právní řád. Viděli jsme . . . jak všechny právně filosofické směry — s výjimkou školy normativní — si pomáhaly, chtějíce podati definici právní platnosti a definici práva, nejružnějsími a nejnemožnějsími fikcemi. Normativní teorie v tomto směru neudělala nic jiného, než že nevědeckou fikci nahradila vědeckým předpokladem, že nahradila metafysiku vědou. Takto normativní teorie jest sice zdánlivě ochuzena, v tom smyslu totiž, že vyškrtla ze svých zájmů chaotičnou bohatost nejružnějsích fikcí, získala však jasné vědomí a přesvědčení, že pracuje vědecky. Neboť pracovati vědomě s hypothesou, jest práce vědecká. Tím ovšem dospíváme k tomu, že všechny právní normy jsou normami hypotetickými, totiž že platí za předpokladu, který jsme učinili východiskem všech právních úvah. Předpokládaná (hypothetická) norma základní neboli nejvyšší, do níž odíváme námi zvolený vědecký předpoklad, má celkem trojí funkci:

I. Funkci definice práva, totiž vytčení, který soubor norem budeme považovati za právní.

II. Funkci platnosti práva a udělovatele normativity.

III. Funkci logického východiska a logického ukončení a uzavření hierarchické výstavby právního řádu."

Toto *mé* stanovisko ironisuje Čermák takto (viz str. 89n):

„Není sice jisto, s kterými právníky chce Kubeš definiční kontrakt uzavřít, zda pouze s normativisty či i s tradičními právníky, zda pouze s vědeckými či i s praktickými. Jak však zajistí dodržování takové konvence? Což když někdo z touhy po originalitě provede metodologický „obrat nesmírného významu“ a tím kontrakt vypoví? Jak se pak právníci dorozumí? A jak se dorozumí právníci s neprávníky? Ale zjev práva zůstane patrně i nadále právem?“

Při běžném čtení bude neinformovaný čtenář asi nakloněn věřit tomu, že zde Č., kdoví jak vtipně, vyvrátil učení *mé*, resp. normativní teorie. Přečteme-li si však toto místo *pozorněji*, vidíme, jak mělká je argumentace Čermákova, v jak laciných vtipch a obratech si libuje. Čermákovi je na hony vzdálena myšlenka, že určitá věda si zvolí určitý předpoklad, resp. předpoklady pro svou další práci, prostě z toho důvodu, že *se bez těchto předpokladů nemůže obejít, nechce-li se dopouštět fikcí nebo nechce-li upadnouti do metafysiky*. Je přece na př. známo, že se nejstarší lidská věda, a to *matematika* dobrovolně a s plným vědomím po mnoha marných pokusech zřekla definovati základní pojmy a výtýčila si své předpoklady. Navazujíc v podstatě na dílo přes 2000 let staré (Eucleidovy „Základy“), začala budovat koncem devatenáctého století své základy t. zv. metodou *axiomatickou*. Je to známý svět postulátů, nebo chceme-li předpokladů, pocházejících od G. Peana z konce devatenáctého století a sloužících matematice za basi veškerého definování a dedukování v t. zv. matematické analýse.

Je samozřejmé, že *právní věda* musí si své předpoklady zvoliti co *nejvhodněji*, a to tak, že bedlivým studiem daného, a to *konvenčně* daného materiálu se vynasnaží, aby se mu svou definicí nejvíce přiblížila. Rozhodně však *popírám* — stejně jak to učinil přede mnou již *Hobza* — že by nějaký takový konsens odedávna trval, a to nejen mezi právníky, nýbrž dokonce mezi *všemi lidmi*. K vyvrácení tohoto Čermákova tvrzení stačí podívati se do několika libovolných právně-filosofických nebo právně-teoretických systémů a uvidíme, *s kolika zcela odlišnými výměry práva se setkáme*. Avšak v každém případě, ať je tomu tak nebo onak, je jisto, že *Čermákovo pojetí práva, podle něhož rozkaz loupežníkův jeho*

oběti, aby mu vydala všechny peníze, je právem, nemá s představy lidí o právu nic společného. Již z toho tudíž logicky plyne nesprávnost Čermákova tvrzení, že konsens existuje mezi všemi lidmi, neboť Č. sám ocitá se již mimo tento konsens.

Stejně nemá pravdu Č., když napadl (viz str. 195, pozn. 27) mé stanovisko, podle kterého nutno rozlišovati mezi *platností práva jako souboru právních norem ve funkci celku a mezi platností jednotlivé právní normy*. Platnost práva jako celku je v důsledku předpokladu nejvyšší normy charakterisována zejména jeho *exekvovatelností a fakticitou v průměru*. Jen ten právní řád je platný, který se vykazuje exekvovatelností a určitou fakticitou. *Naproti tomu jednotlivá právní norma je platnou, pokud lze ji logicky zařaditi v systém právního řádu, a to i když sama není exekvovatelná a nemůže se projevit ve skutečnosti, není fakticitní*. Jak v tomto Čermák může spatřovati sofisma, je mi opravdu záhadou.

Rovněž k „obludnosti“ (výraz užívaný Čermákem) dochází Č., když vytýká Grňovi a celé normativní teorii, že podle jejich učení také norma, jejímž obsahem je něco *zcela nemožného*, jest platnou právní normou. Zřejmě zde ukazuje, že ani zdaleka nepřišel na kloub normativnímu poznání a že nemá ani smysl *praktický*. Neboť jinak by z literatury a judikatury musil vědět, jak *neblahé* praktické důsledky přináší stanovisko některých civilistů — a rovněž Čermákovo — že právní norma, na př. smlouva nebo rozsudek s nemožným obsahem jest již a priori neplatná.

Nahlédnutím do kterékoli „Logiky“ by se mohl Čermák přesvědčiti, jak pro samou logiku jest stále ještě problémem *soud*, zejména v poměru k *pojmu!* To však Čermákovi nevadí, aby s obvyklou ironií neútočil (viz str. 99n) proti normativní teorii také z toho důvodu, že normativní teorie poctivě vyslovila, že je ještě nerozřešeným problémem poměr *normy a logického soudu*.

V celé knize znovu a znovu se u Čermáka objevuje tvrzení, že prý normativní teorie není s to postihnouti, zda věta starého § 579 obč. zák. („die Zeugen *sollen* den letzten Willen unterschreiben“) obsahuje povinnost či nikoli, tedy rozpoznati, *zda určitý právní předpis stanoví povinnost či nikoliv*. Vytčení tohoto problému není žádným vynálezem Čermákovým, nýbrž pomocí kritéria *sankce* řeší tuto otázku celá řada normativních teoretiků. Rovněž *Weyr*, a to dokonce *několikrát*, posledně v Teorii práva str. 354, si tuto otázku výslovně položil a na ni, vycházeje ze svého pojetí právní normy, také dal odpověď.

Důkazem prostoduchosti a rovněž úplného zkreslení jest tvrzení Čermákovo ve stati nadepsané „*Atribuce prospěchu*“ (str. 227n),

zejména ve spojitosti s tím, co říká na str. 236, že totiž „normativní teorie díky svému postupu „pozpátku“ nepostřehla, že t. zv. subjekt „normy“ v protikladu k subjektu povinnosti není ničím jiným než právě subjektem práva“ a že „spokojila se s nahodilou myšlenkou, že právo má ten, kdo má míti z povinnosti — náhodou — *prospěch*. Stačilo se poraditi s obecným pojetím, ano stačilo potázati se s jediným § 881 o. z., aby se poznalo, že *právo a prospěch se vždy nekryjí, právě tak jako se nekryje* vždy bezpráví a škoda“ (viz str. 236). — Je to prostě nehorázné zkreslení skutečnosti!

Velmi nejasný je Čermák ve své stati „*Soustava práv*“ (str. 262n). Přesto však se zdá, že obviňuje normativní teorii, že tato je důsledně provedenou teorií *sylogistickou*, máme-li na mysli poměr zákona a rozhodnutí. Ve svém článku „*Zákon a rozhodnutí*“ (Časopis pro státní a právní vědu 1932) jsem jasně dokázal, že jest zcela nesprávné se domnívati, že normativní teorie spadá do skupiny sylogistické a že naopak byla to první *normativní* teorie, která správně fundovala učení školy *volnoprávní* o poměru zákona a rozhodnutí a toto tvrzení uvedla do pravých hranic.

Ještě *celou řadu* podobných *neudržitelných* tvrzení a výpadů proti normativní teorii Čermák nakupil ve svém spise. Takřka na každé straně jeho spisu se objevuje nějaký takový nuceně vtipný útok proti normativní teorii. Není již z *technických* důvodů možno, abychom ke všem jednotlivým výtkám zvláště přihlédlí. To bychom museli napsati knihu o tři sta stránkách stejně, jak to učinil Čermák. Přihlédlí jsme jen k věcem *nejvýznamnějším* a na několika příkladech jsme demonstrovali způsob Čermákovy polemiky (sc. po obsahové stránce).

III. „*Vlastní*“ Čermákovo „*učení*“ o podstatě práva a jeho *kritika*.

Vlastní Čermákovo učení o podstatě práva je *roztroušeno* po celé knize a často se zcela ztrácí v bezuzdných útocích proti normativní teorii, které zabírají zdaleka největší část Čermákova spisu. Při tom Čermák na mnoha místech jest velmi nejasný a často se právě v nejdůležitějších bodech ocitá přímo v křiklavých *rozporech*, takže abychom se vyvarovali výtky, že při *volném* podání nebyli jsme právi Čermákovu učení, podáme je v jeho doslovu tak, že postupně vyjmeme z knihy příslušné *věty* nebo *části*, v nichž podle našeho názoru je uloženo *jádro* Čermákových myšlenek.

Čermák si vytyčuje za *úkol* (str. 25) „poznati „právo“ v tom smyslu, jak je bezděčně užívá *běžná řeč* a jak je bez plného vědomí jeho skladby užívá i odborná mluva, jakožto tušenou společnou podstatu veškerých jednotlivých „práv“ a zároveň jako tušený základní pojem veškeré právní vědy.“

Pod zřejmým vlivem *Neubauerových* — což připouští sám Čermák, ovšem jen tak mimochodem, a to nikoli na tomto místě, nýbrž až na konci knihy a k tomu ještě jen v poznámce (str. 291, pozn. 105) — jeho práce nechce býti považována za „filosofickou“, nýbrž za „vědeckou“.*) Metodou Čermákovy práce má býti „*logický rozbor*“ (str. 13).

Již ve stati nadepsané „*Metoda*“ (str. 25n.) lze poznati, jak chce Čermák svůj pojem práva vybudovati. Výtka „spekulativnosti“, kterou Č. činí normativní teorii, nevztahuje se po pravdě k normativní teorii, ale k vlastním Čermákovým vývodům. K podstatě práva Čermák chce totiž dojiti logickým rozбором „*obecného ponětí práva ze způsobu mluvy obecné*“ (str. 35). Při tom se dopouští hrubé a nepřipustné fikce, na které pak buduje celé své učení. Vychází totiž z předpokladu, že lidová mluva a snad i věda — (v tom směru je totiž Čermák nejasný a ocitá se v rozporu, neboť na str. 25 mluví o běžné řeči a odborné mluvě, kdežto na str. 35 jen o řeči lidové) — užívá slova právo v nějakém ustáleném smyslu. Se zřetelem k tomu bychom očekávali, že alespoň část knihy bude věnována nějaké sociologicko-psychologické statistice o tom, *co běžná mluva rozumí právem*. V tomto očekávání jsme však *zklamáni*. Tento postup Č. nezvolil, nýbrž po opět se opakujících naivních výpadech proti normativní teorii vkládá nakonec do „*obecného ponětí práva ze způsobu mluvy obecné*“ *své vlastní ponětí o podstatě práva*, které vidí v jakémsi kategorickém imperativu a které, jak uvidíme, jest obecnému ponětí práva *na hony vzdáleno*.

Když Č. si za samé východisko zvolil obecné ponětí práva a zejména když na prvních 35 stránkách útočí proti normativní teorii z toho důvodu, že tato postavila do popředí svého zájmu pojem povinnosti a nikoli práva, očekávali bychom, že Čermák bude — jak řečeno — rozebírati nějaké ponětí *práva ze způsobu mluvy obecné*. Zatím však čteme na str. 36 toto: „Ježto úkolem jest najiti obecný pojem *práva*, bylo záhodno vytyčiti metodu k cíli vedoucí. Avšak metody až dosud popsané v této práci k přímému vystopování pojmu práva použito *nebude*. To souvisí pře-

*) Ve skutečnosti tuto cesuru právní vědy a filosofie provedl první Sedláček, zejména ve svých *Všeobecných naukách* (1931).

devším se zvláští povahou pojmu práva: Jak veškerá dosavadní, tak i nejmodernější věda právní shoduje se v tom, že s pojmem práva nějak úzce souvisí pojem *povinnosti*! Toto tušení odpovídá také zcela běžnému ponětí práva i povinnosti, projevujíc se právě v běžném rčení „právo a povinnost“. A tak k největšímu *překvapení* na str. 37 čteme toto: „*Provedení rozboru pojmu povinnosti jest nejvlastnějším obsahem této práce*“.*) Skutečně také až do stránky 205 Čermákovy knihy vše se točí kolem pojmu *povinnosti*.

V tom spatřujeme zásadní *metodický zlom* celé Čermákovy práce a zvláště pak *nechtěné přiznání*, že *povinnost a nikoli právo je logické prius*.

Vlastní učení Čermákovy vysvitne — pokud je to vůbec možno — z těchto jednotlivých *výňatků*:

Norma, má-li „znamenati *povinnost*, musí obsahovati imperativ!“ (str. 157).

„Vůle jest nezbytným znakem povinnosti jak na straně toho, kdo *aktivně* cizí chování *chce*, tak na straně toho, po kom jest *jiným* *pasivně* jeho chování *chtěno*, jednou jako pozitivní, po druhé jako negativní znak. To proto, že v *imperativu* se *utkává dvojí vůle*: *vůle dvou lidí*, z nichž jeden *prohlašuje*, že jako *pán druhého* jako svého *poddaného* v jeho *svobodném rozhodování* *na-dále váže*, svým *zavazujícím rozhodnutím* již *sputal*, *poutem své svrchované vůle* *povinul* a tak jej ve svou *poddanost*, *zavázanost*, *povinnost uvázal*“ (str. 164). „Rozhodující je, že *rozkázav* jednou toto druhého se již *neptá*, *chce-li* či *nechce-li* býti *poddán*, *zavázán*, *povinován*.“ „*Každý z nás*“ *opravdu* „*zcela jasně*“ *cítí i ví*, *co znamená pravý imperativ*“*) (str. 164). — Ku podivu! Jaké rozčilení vyvolalo u Čermáka Weyrovo zjištění, že každý z nás jasně ví, co je to norma ve významu povinnosti, a *jak nyní sám Čermák totéž s naprostou samozřejmostí prohlašuje o imperativu!*

Záleží „na *kategorické vůli*“ (str. 165).

„Má-li . . . „*má býti B*“ znamenati *povinnost*, je vyloučeno, aby „*je-li A*“ znamenalo „*si volueris*“ (str. 167) — při čemž *zůstává nejasno*, *proti komu zde vlastně Čermák polemisuje*. Prohlašuje, že *kategoričnost* *prý mívá* „*logicky*“ (str. 167).

„Při pojmu práva a stejně při pojmu povinnosti *nezáleží* na tom, zda *pochází* od nějaké „*kompetentní autority*“, nýbrž *záleží jediné a výlučně na tom*, že *pochází od autority!* A to od autority *jediné a výlučně* v tom smyslu, že někdo *požaduje* cizí chování od druhého *autoritativně*, *svrchované*, *kategoricky*, *imperativně*, jako *pán*, *krátce výlučně ze své vůle*, bez ohledu na to, *chce-li* či *ne-*

*) Mnou podtrženo.

chce-li ten druhý. Podle *toho* se tedy pozná „autorita“. Autoritou v tomto smyslu může pak býti nejen stát, nýbrž i církev, ale stejně i kdokoliv jiný, i žebrák u vrat svatopetrského chrámu v Brně, jakmile přestane prosit a začne poroučet“ (str. 179, 180). — Tedy patrně také *loupežník!* Toto místo musíme si *dobře zapamatovati* pro pochopení, co Čermák rozumí slůvkem „*svrchované*“, „*svrchovaný*“, kteréžto slůvko se — jak uvidíme později — objevuje v Čermákově *výměru práva*.

„Při pojmu povinnosti nejde tedy o nějakou autoritu, jakožto mocnost všemi nebo většinou více méně za „kompetentní“ uznávanou, jako jest stát, církev a p. Jde jediné o autoritu ve smyslu kteréhokoli autora, který dává najevo, že výlučně ze *své* vůle chce, aby někdo jiný se nějak choval, i kdyby toho nikdo ani dost málo nedbal; to může býti Jehova právě tak jako strážník anebo dítě“ (str. 180).

„Co je povinnost?“ „Povinnost“, tolik jako „závaznost“, není přes substantivní vyjádření nějakou substancí, je jen zdánlivým pojmem. Zcela ve smyslu strukturní teorie poznání je to jen gramaticky substantivisovaný *trpný vztah* možného lidského chování ke kategorické lidské vůli v imperativním souvětí, skladby: $P_1 \rangle$ v (P_2 f x). „Povinnost“ *není*, pouze „někdo je povinen činiti něco“, což znamená tolik jako: kdosi kategoricky *chce*, aby někdo jiný jednal. Tato kategorická „chtěnost“ jest pak tolik co „povinnost“ (str. 203).

Zajímavé jest, jak Čermák pojednou (na str. 207 v pozn. 4) zcela libovolně a nepřipustně *zúžuje pojem povinnosti* jen na povinnosti *právní* a vymycuje pojem povinnosti z morálky, vlastní to domény povinnosti. V morálce prý nejde o pravou povinnost. Podle Čermáka je jen jedna povinnost *pravá*, a to povinnost *právní*. *A to má býti pojem povinnosti ex usu communi!* Viz také vývody na str. 208 v pozn. 5 Čermákovy knihy!

Č. ostře vystupuje (str. 209) proti snaze normativní teorie a také Scheyové a ostatních *pod rouškou „práva vůbec“ definovati* pouhé „*státní právo*“, znovu zdůrazňuje, že *každý* — třeba tedy *lupič* — *který kategoricky udílí rozkazy, udílí rozkazy právní*. Tak na př. podle Čermáka „*něčí vlastnictví (dominium) nějaké věci znamená tedy takové „panství nad věcí“, že kdosi kategoricky chce, aby mu každý jiný ponechal věc k jeho pokoji*“ (str. 218, 219).

Pro Čermáka *imperativ* se rovná *právu*, *právo* se rovná *imperativu* — bez dalšího (str. 219). Srovnáme-li to s tím, co Čermák říká na str. 244 („obsahová indentita mezi imperativem . . . . a normou je patrna právě tak, jako že domnělý rozdíl obou vězí

jen v gramatickém rodu činném a trpném”), pak jelikož imperativ se rovná právu a jelikož norma se rovná imperativu, pak důsledně právo rovná se normě, což je zajímavý výsledek namáhavého úsilí Čermákova.

Znak, kterým se právo liší od morálky „je právě svrchovanost vůle” (str. 238 pozn. 59).

„Imperativní podstatu práva přiznává nepokrytě latinské slovo ius” (str. 233).

„Právo záleží právě v tom, že pánova vůle naléhá jako jho na šíj poddaného, že si jako nevolníka kdosi jiného zapřáhá” (str. 234).

„Právo (ius) jeví se tedy sice jako spřežení (iugum), nikoliv však dvou sloviček „má býti”, nýbrž dvou lidí, z nichž jeden poroučí či zapovídá tak, že druhý ručí a odpovídá (spondet — respondet), jsa zatížen odpovědností” (str. 234).

Jaké potíže působí Čermákovi konstrukce práva jako imperativu, ukazuje se, když má podati logickou strukturu smlouvy. Zde si Čermák musí vypomáhati velmi neharmonicky v rámci jeho vývodů působícím tvrzením, že „se vyskytují příkazy, jež se zakládají na svolení (podvolení) druhé strany” (str. 250). Čermák dobře cítí neudržitelnost tohoto svého pojetí a proto se hned předem brání proti budoucím výtkám (str. 250): „Tu snad nebude namítáno, jak může jíti o kategorický imperativ práva a povinnosti při smlouvě, je-li závislý na svolení protistrany, tedy na tom, chce-li ten, jenž má býti zavázán. Jest zřejmo, že imperativ se nestane smlouvou a protistrana nebude smluvně zavázána, dokud její svolení nebude dáno; ale jakmile bude dáno a použito, bude zavázána, a již nebude záležeti na tom, chce-li či nechce-li tomu. Na promitentově, nikoliv na dlužníkově svolení záleží!” — Jak patrně, Čermák dopouští se zde zřejmého sofismatu! Kategorický imperativ záleží na tom, zda chce ten, kdo má býti jim zavázán! Úplná absurdnost!

Naproti tomu však představa, že se dlužník zavazuje a věřitel k závazku svoluje, tedy něco, co je jak „obecnému ponětí práva ze způsobu mluvy obecné”, tak také ponětí práva v právní literatuře i judikatuře zcela běžné, podle Čermáka „je perversa ratio” *) (str. 251, pozn. 17). Dikci římských pramenů, která se mu nehodí („Contraxisse unusquisque in eo loco intelligitur, in quo ut solveret se obligavit” — Julianus, D 44, 7, 21) prohlašuje Čermák za „falešnou” *) (str. 251).

Podle Čermáka „slibem „zavazuje se” promitent nejvýš „mo-

*) Mnou podtrženo.

rálně", juristicky musí *býti zavázán*" (str. 251, pozn. 18). Čermák stále víc a víc se vzdaluje od svého východiska, jimž má přece *býti „obecné ponětí práva ze způsobu mluvy obecné"*.

Jak „jednoduché" a „jasné" jest učení Čermákovy, ukazuje se při Čermákově *výkladu smlouvy*: „Obě smluvní strany *souhlasně* (consensu) chtějí totéž obligační plnění: (P_2 f x), při tom arci zároveň chce totéž plnění *každá jinak*: prvá je chce svrchovaně na druhé: $P_1 > v (P_2)$, a tato k tomu svolila, chtěje je poddaně na sobě: $P_1 v (P_2)$. To lze formulovati také tak, že zákon poskytuje imperativům záštitu zásadně jen tehdy, budou-li se vyznačovati zvláštní náležitostí, totiž svolením strany druhé, takže by smlouvu bylo psáti jako $P_1^{P_2} > v (P_2$ f x)" (viz str. 252, 253).

Důležitá pro pochopení Čermákova kuriosního postoje k právu jsou jeho zjištění na str. 257: „Vlastnická tradice jest sice mimo jiné také jistý „vnější děj" čili „faktum", má však o sobě, *nezávisle na zákonu **), právní význam par excellence". A dále: „Onen „význam", který okupace či tradice *samy o sobě, nezávisle na určité právní soustavě* (na př. státním zákonodárství) *imanentně* mají, jest právě význam specifický právní". — Tudíž bez ohledu na právní řád okupace či tradice či smlouva atd. mají již imanentně charakter specifický právní!

„Identitu (kontinuitu) práva tu tedy zaručuje především *identita (kontinuita) svrchované vůle nad cizím chováním*" (str. 262).

Příznačné jsou také Čermákovy vývody na str. 264 v pozn. 42, „že smlouva a vůbec *projev svrchované vůle nad cizím chováním* znamená již sám ze sebe a od sebe *právo (a povinnost)* . . . . ."

Do těchto opravdu *svérázných* vývodů je pojednou na str. 271 zcela *disharmonicky* zasunuta vsuvka, která budí dojem, že tam byla zařazena teprve *dobře*. „Zařazení jednotlivého práva v soustavu práv vede posléze k otázce, zda opravdu již *pojmem* $P_1 > v (P_2$ f x) sám o sobě, t. j. jako izolované individuum, *znamená právo*, a zda není právem *teprve při zařazení v soustavu*. Vskutku obecné ponětí o právu nutká „každému z nás" přesvědčení o *nemyslitelnosti*, že by si někdo mohl vytvořiti *vůli jinému právo*, nejsou k tomu oprávněni, leč by byl — *suverénem!* Že zjištěný pojem povinnosti znamená zároveň i právo, to jsme si verifikovali na příkladech jednotlivých práv; avšak tato práva *byla* při tom zařazena v soustavu anebo se takové zařazení při nich *mlčky předpokládalo*."

Že opravdu jde jen o *vsuvku*, která byla sem dána *dobře* a nevystihuje Čermákův názor na podstatu práva to jasně vy-

*) Mnou podtrženo.

plývá z Čermákových vývodů na str. 295 až 297 v pozn. 118. Zde jde již o vývody na samém konci Čermákova spisu a proto můžeme důvodně míti za to, že toto je definitivní stanovisko Čermákovo, ke kterému se bolestně propracovával během psaní své knihy. Čermák zde praví: „. . . význam (sc. specificky právní) má právní akt, pokud je vůbec aktem práva, již imanentně, sám ze sebe a od sebe, znamená svou vnitřní povahou a podstatou právo a povinnost („normu“), takže jej nečerpá odněkud odjinud, z venčí (z jiné „normy“), ze zákona.“ *) Napadaje učení normativní školy, že svůj specifický juristický smysl a svůj zvláštní právní význam čerpá takovýto akt z normy, vztahující se na ni svým obsahem a propůjčující mu jeho právní význam, praví: „To je základní teoretický omyl: „Že výměna obchodních dopisů . . . má význam uzavřené smlouvy, je jediné a výlučně důsledkem toho, že tento skutkový děj spadá pod určité ustanovení občanského zákoníku.“ To je veliké a nebezpečné nedorozumění: *Výměna obchodních dopisů znamená uzavření právní smlouvy jediné a výlučně tehdy a proto, že a jestliže znamená $P_1 P_2 > v (P_2 f x)$, t. j. vzájemné doplnění korespondujících projevů vůle, $P_1 > v (P_2 f x)$ a $P_2 v (P_2 f x)$, t. j. projevu srchované vůle jednoho obchodníka vůči druhému obchodníku a projevu odpovídajícího podvolení tohoto vůči prvému, krátce proto, že a jestliže taková výměna spadá nikoliv pod ustanovení občanského zákoníka, nýbrž pod pojem (právní) smlouvy! pod definici (smluvního) práva!! I kdyby nebylo občanských zákoníků, uzavíraly by se na světě smlouvy! a to právní smlouvy!!* *) Občanský zákoník vykonává pro takové právní akty jinou funkci, než aby jim teprve propůjčoval „právní“ povahu, „juristický“ význam — ten mají i bez něho (anebo ho vůbec nemají a nebudou ani s jeho pomocí mít) *): Občanský zákoník takové právní akty buď aprobejuje t. j. přijímá do své soustavy jakožto jemu hovicí a s jeho hlediska platné právo, či je reprobejuje jako s jeho hlediska nevyhovující a tudíž neplatné právo: *Ale ať platné, ať neplatné, právo zůstává právem! . . . .* Občanský zákoník propůjčuje jistým smlouvám (smluvním právům) pouze státní platnost (charakter, původ), nepropůjčuje však smluvenému právu (smlouvě) teprve povahu práva! Občanskému zákoníku přísluší, aby rozhodl, za jakých podmínek *pacta s hlediska státu* sunt servanda; rozhodnutí, za jakých podmínek je nějaký jev vůbec zavazující smlouvou (smluvním právem), přísluší výlučně právní vědě!”

Neudržitelnost Čermákovy konstrukce z těchto jeho vývodů vy-

*) Mnou podtrženo.

svíat s naprostou jasností. *Smlouva je právem sama od sebe a ze sebe bez ohledu na zákon, jen když obsahuje kategorický imperativ! Čermák zavádí tím do právní vědy úplnou anarchii! Právní řád se mu nutně musí rozpadnouti na řadu vzájemně naprosto spolu nesouvisících právních aktů, t. j. aktů, které právní charakter berou sami ze sebe, nikoli z normy nadřazené. Že při tomto svém stanovisku jest Čermák zcela slepý k učení normativní teorie o zapojení jedné normy do druhé, rozumí se samo sebou.*

Na str. 273 Č. dospívá k tomuto výměru práva: „Právo je projev svrchované lidské vůle nad cizím chováním“. „Ustavujícími prvky této konstituce právníckého myšlení jsou představy: 1. člověk, fungující v pojmu jako subjekt práva, 2. jiný člověk jako subjekt odpovídající povinnosti, 3. svrchovaná vůle, nejvladnější obsah práva i povinnosti, 4. lidské chování, jejich společný předmět.“ „Každý z nás ví, co znamená „člověk“, „jiný člověk“, „lidské chování“, a co ví, v případě potřeby také jasně poví, po případě blíže vymezí. Povážlivější zdá se býti zbývající složka: v ní jde o vůli, o chtění; „to definovati nelze“, říká Tardy. „Pojem vůle je každému z nás přes nedostatek přesné definice dostatečně jasný, a to nejen ex usu communi, nýbrž i z bezprostřední individuální zkušenosti: neboť vůle je *psychický* jev.“

Tedy kdežto svého času Čermák velmi ironisoval Weyrovo zjištění, že povinnost nelze definovati, pojednou týž Čermák bez ostychu přiznává, že *nelze definovati vůli*. Nedosti však na tom! Čermák upadá do zřejmého *psychologismu*. To ovšem Čermák, poučen normativní teorií, nechce a proto se brání: „Právní vědě jde o něco jiného než o analýsu citů a pocitů: jde o to uvésti pouhé ponětí práva a povinnosti, t. j. *nejasně vědění*, ve vědecký pojem, t. j. *ve vědění jasné!*“ (str. 275).

Avšak na str. 280 zase zjišťuje, že „jiné vůle než psychologické prostě není“. A tak raději rozhoduje se pro *fikci*: „*Rozhoduje jediná vlastnost vůle: její svrchovanost vzhledem k jiné vůli!* A to není přirozená vlastnost psychologického rázu, nýbrž vztahová kvalita povahy logické . . . . . Tím je vysvětleno, co z psychologické vůle *může* býti v podstatě práva účastno: jen to, co na *vůli* je *podstatné*, neproměnné, bez ohledu na nahodilé, proměnlivé vlastnosti, se vztahovou kvalitou *svrchovanosti* vůči jiné *vůli*.“

Ale zase: „Při tom se tu arci zatím předpokládá, že subjekt práva při tvorbě *skutečně* svrchovaně *chtěl*, a po dobu trvání stále *skutečně* svrchovaně *chce*“ (str. 280).

A tak se raději opět *schovává za osvědčenou záštitu*: „Svrchovaná vůle netvoří podstatu práva, jak každý z nás právníků dobře ví, bezprostředně (t. zv. *vůle vnitřní*), nýbrž toliko *prostřečně*

(t. zv. vůle *projevená*). To bylo dosud vyjadřováno v souhlasu s tradicí tak, že podstatou práv je *projev* svrchované vůle" (str. 281).

Ale *najednou zase úplný obrat*: „Právo podobá se jaksi kouzelné obálce: není jisto, co skrývá; možná kouzelně krásnou věc, možná bejlí krásného zdání; jen to je jisto, že je to obálka kouzelná. Ta psychická vůle v právu účastna býti může, zpravidla snad také bývá, nutně však býti nemusí. Co však rozhodně při každém právu býti musí, jest *tvrzení*, že svrchovaná vůle po cizím chování dána jest!" (str. 282, 283).

A proto na str. 284 setkáváme se s Čermákovým tvrzením, že „právo objevuje se jako soud o vůli!"

Z toho důvodu přichází na str. 295 zase *k nové definici práva!*
„Právo jest

zevním znamením

zjevený soud

o svrchované vůli

po cizím jednání".

Tato definice *musí býti psána právě v této úpravě, jak jsme to podle Čermáka učinili! Jinak by asi ztratila svůj pravý smysl!*

Ačkoli tato definice práva podaná v této slavnostní úpravě je takřka *na samém konci knihy*, přece jen Čermákův „*logický rozbor*" *není ještě u konce*. Na následující stránce Čermák totiž praví (str. 296): „Než ani tím není charakteristika práva úplná". A opět na další stránce (str. 297) dostáváme příslušné *poučení*: „K podstatě práva náleží, že soud o svrchované vůli po cizím chování se oznamuje nějakým znamením v té *intenci*, aby tvrzené vůle bylo poslechnuto, aby podle ní bylo jednáno."

A jako *vrchol „logického rozboru"*, metody to Čermákem s takovým elánem zvolené, čteme (str. 297, 298): „Tímto vymezením ocitáme se arci *za hranicemi běžné logiky* *), neboť logika činí svým předmětem soudy, aniž zpravidla zkoumá, jaké jest jejich určení." — *Není nad důslednost! Čermák znovu upadá do psychologismu!!* A tak podle Čermáka „*právo je zevním znamením zjevený soud o svrchované vůli po cizím chování s intencí k činu*" (str. 298).

Těmito citáty jsem vystihl — alespoň doufám — *vlastní jádro Čermákova světoborného učení*. Myslím, že pro čtenáře jen trochu soudného, nemůže býti sporu o tom, že jde přímo o *školskou ukázkou naprosté myšlenkové zmatenosti*. Normativní teorie přesvědčivě odůvodnila, proč se nedoporučuje právo pojímati jako

*) Mnou podtrženo.

imperativ, nýbrž jako *normu*. Čermák nejen, že stanovisko normativní teorie nevyvrátil, ale názorně ukázal, *kam toto pojetí práva jako imperativu může právní vědu zavést. Logika, logika práva je opuštěna a právní věda se ztrácí, jsouc pohlcena psychologií.*

Alé *nedosti na tom!* Čermák se ocitá ustavičně v rozporu sám se sebou. Jednou je mu *právo prostě kategorickým imperativem* (str. 218 n.), po druhé *projevem imperativu* (svrchované lidské vůle po cizím chování, str. 273), po třetí zase *soudem o svrchované vůli po cizím chování* (str. 295), po čtvrté *takovým soudem, ale s intencí k činu* (str. 298).

Nejhorší však na Čermákově pojetí podstaty práva je to, že *pod Čermákovu právo spadá i loupežníkův rozkaz jeho oběti, aby mu vydala šperky a peníze. Není to žádnou smyšlenkou, nýbrž skutečností! Rozeberme si jen Čermákovu definici práva, lhostejno kterou, třeba jeho definici poslední a přesvědčíme se o správnosti našeho tvrzení.* Právo je: 1. zevním znamením, 2. zjevný soud, 3. o svrchované vůli, 4. po cizím chování, 5. s intencí k činu.

Ad 1. Doprovodí-li loupežník svůj rozkaz hrozbou revolverem, je zde splněna nesporně podmínka první, je zde dáno „*zevní znamení*”.

Ad 2. Prohlásí-li loupežník: „*Rozkazuji ti, abys mi vydal šperky a peníze!*”, *zjevuje nesporně svůj soud.*

Ad 3. Kdy vůle je „*svrchovaná*”, to Čermák nevykládá sice na tomto místě, nýbrž o mnoho dříve na str. 180, kde plyne, že „*svrchovaný*” rovná se „*autoritativní*”, rovná se „*kategorický*”, rovná se „*imperativní*”, a to „*jako pán, krátce výlučně ze své vůle, bez ohledu na to, chce-li či nechce-li ten druhý*”. *Loupežník zřejmě chce „svrchovaně”, neboť chce bez ohledu na to, zda „chce či nechce” jeho oběť.*

Ad 4. Že loupežník chce „*cizí chování*”, je nesporné, poněvadž právě *chce vydání šperků a peněz.*

Ad 5. Stejně nesporné jest, že loupežník jedná v té *intenci*, aby tvrzené vůle bylo poslechnuto, aby podle ní bylo jednáno.

Zřejmě tedy rozkaz loupežníkův je rozkazem právním ve smyslu nejvlastnějšího „učení” Čermákova. Tak daleko zavedl Čermáka jeho „logický rozbor” „obecného ponětí práva ze způsobu mluvy obecné”.

IV. Z p ů s o b, j a k Č e r m á k p í š e.

Již z předchozích tří kapitol dosti jasně vysvítá, že Č. své světohorné nápady oděl do formy — velmi mírně řečeno — velmi *neobvyklé*. Při četbě většiny stránek jeho knihy nemá čtenář pocit, že čte dílo, jež má vědecké nároky.

K dokreslení ušlechtilého ducha Čermákovy knihy uvedu zde ještě několik mnou proložených výňatků, které ukazují jednak Čermákovu nevybíravost ve výrocích, jednak nucení se za každou cenu do vtípného způsobu psaní, což mu už vůbec neleží:

Neubauer „*skládá náhle krám, uzamykaje tvrz na sedm západů*” (str. 55).

Procházka „*zařikává se jakoby v intonaci žalmu*” (str. 54).

Normativní teorie „*bombarduje*” čtenáře (str. 203, pozn. 39).

Normativní teorie „*propadla totemismu*” (str. 222).

Na adresu normativní teorie: „*to je canifikace či kynomorfismus*” (str. 244).

Není „*nutno vytáhnouti zaprášený kanon . . .*” (str. 285).

„*V tak bizarní logické syntaxi nelámou ani jihoameričtí černoši angličtinu*” (str. 58, pozn. 40).

Když Procházka při určité konstrukci prohlásil, že se jí neuchyluje od učení normativní teorie, nýbrž že této teorii zůstává věren a naopak důsledně ji domýšlí, praví Čermák: „*O této dojemné „věrnosti” netřeba pochybovati, toto credo (quia absurdum est) je až enormně, ba abnormě normativní*” (str. 56).

„*Je to opium normativní noetiky*” (str. 57).

Krásný důkaz, že Č. je oním občánkem — za každou cenu mudrcem — podává tento výňatek: „*Touto cestou stává se vlastní podstatou práva slovo „norma” jako flatus vocis, pouhý zvuk beze všeho smyslu, „un simple son, ouïde de sens, comme blitiri”, jak by řekl Leibniz. Stačí odmyslet si ještě ten zvuk se stopami tiskářské černi a „n-o-r-m-a a-m-r-o-n” nemá již opravdu „nic” společného se jsoucnem*” (str. 58).

Nebo: „*Weyr nazývá konstruktéra pravovědeckých teorií „osnovatelem” — (Teorie, 150): „Nejsou pak příslušné konstrukce juristickými — sny?”*” (str. 65).

Nebo: „*Jak snadno osnuje spekulativní imaginace exaktní mosty ve snových sférách abstrakce*” (str. 65).

Č. vytýká normativní teorii, že prý se nevyjadřuje *po lidsku* a na př. na adresu *Sedláčkovu* se rozhorluje: „*Místo: kdo kradě, má býti potrestán od x doby do y, sluší říci po lidsku: Zloděj má býti potrestán od x do y*” (str. 94 v pozn.). Tedy celý rozdíl mezi Sedláčkem a Čermákem je zde toliko, že Sedláček — opravdu *po lidsku* — říká „*kdo kradě*”, kdežto Čermák užívá slova „*zloděj*”. Toto je velmi příznačné pro Čermáka. A zatím je to Č., kdo zavádí „nelidské” výrazy, jako na př. „*arcihliněný*” (str. 97) — asi podle vzoru „*arcibiskup*” — „*po normolidsku*” (str. 98) atd.

S oblibou Č. užívá slova „*nazpátky*” nebo „*dozadu*” nebo „*pozpátky*”; tak na př.: „*Tím se ocitá (sc. normativní teorie) na na-*

kloněném svahu, vystupujíc k poznání práva — *pozpátku*” (str. 21); „zdá se, jako by i tu začali (sc. normativisté) nějak *odzadu*” (str. 30, pozn. 84). Viz také str. 61.

Na adresu normativní teorie vzhledem k jejímu postoji k subjektivnímu právu Č. praví: „Není to podivuhodná událost, jakési *nanebevzetí pojmu práva?*” (str. 24). „Nejnověji pronikl *nejhlouběji v hlubokosti juristického kosmu Procházka a vynesl odtud propastnou myšlenku . . .*” (str. 24).

Základní pojmy normativní teorie „jsou tak bezpečně uloženy, že tvoří nezvratný základ *jejího blahobytu*” (str. 51).

Samozřejmě, že Č. nešetří *vtipem a jedinečnými přírovnáními*. Tak Weyra srovnává s oním „španělským důstojníkem, který *definoval dělo jako díru obalenou ocelí*” (str. 52).

Jak je Č. velmi vtipný, ukazuje těchto několik výňatků:

„Jak vidět, vše záleží na tom, jak byla právě ta která *koncepte* tím kterým *koncipientem koncipována*” (str. 67).

„Tedy zmizelo Neubauerovi i právo? *Jakého práva to teď jenom Neubauer je profesorem?*” (str. 68).

Norma „*má jaksi své konce*” (str. 69).

„Totožnost normy a povinnosti jest tedy dána *jaksi jen s jedné strany*” (str. 69, pozn. 81).

„Pro obyčejné výkony *bytuje* tedy taková představa *jaksi na tomto světě*, má-li však *porodit novou normu, přestěhuje se jaksi co „nejblíže” hranici onoho světa a tam jaksi slehne*” (str. 72).

Nebo: „Na normativce, uzavřené v hranicích neosobního „*má-ní*” *čhají se všech stran přímo hrozivá nebezpečí*. Všude za touto hranicí *straší* všelijaká kausální či aspoň metanormativní zjevení: *Hic sunt leones!*” (str. 75).

„Normativní stanovisko jest *za rohem juristické domény*, takže pokud jde o juristické jevy, jest normativní teorie — *nevidomá*. Normativní hledisko záleží *v zavírání levého oka . . .*” (str. 77, pozn. 105).

„Opět nastalo *jakési sucho normativní moudrosti* a Procházka sám *vázne na mělčině mezi Skyllou a Charybdou*” (str. 78 n.).

„*Profesor* práv, který znaky práva *ex professo* nerozvíjí, rozvíjí se nutně sám *v exprofesora* práv. Není divu, je-li výsledkem úsilí o katharsi právní normy *jakýsi chronický katarh*” (str. 80 pozn. 114).

„Nezbývá tedy než uchopiti problém podstaty práva *za tyto rohy*” (str. 101).

„Normologie ve snaze po „abstrakci” *amputuje* této větě *především hlavu (žáka), což zastře . . .*” (str. 113, pozn. 22).

„Weyrovi se skutečně rozpadá domnělá „jednotka“ normová v normovou „dvojku“ různé ráže“ (str. 116).

„Tak pekař s rohlíky se stávají částí pečení podle vzoru „pečení (rohlíků pekařem) jest“ str. 119, pozn. 37).

„Jak vidět, v původním nenápadném „něco“ je kondensován celý obsah výroku, takže obsahuje vsutku „všelicos“, přijímajíc trpělivě každou stravu, ano přímo ji hltajíc“ (str. 119n.).

„Tímto, určitým obsahem“ jest známé „něco“, jež má tak jedinečný žaludek“ (str. 120, pozn. 38).

„Pojem normy tedy dorůstal jako srpek měsíce ze zlomku v úplněk jakési věty, a to zřejmě zvratně, ano, zvráceně, contra naturam, totiž: a tergo!“ (str. 121).

„Jenže Neubauer říká svým schematem příliš brzo: hop! ačkoliv ještě ani zdaleka nepřeskočil“ (str. 122).

„Normativní teorie sedí na vysokých židlich . . .“ (str. 125).

„Pouze noeticky spekulovati se s imperativem nedalo, zatím co „mání“ otevřelo bránu všelikému blouznění dokořán“ (str. 156).

Nejnověji Sedláček „problémy smotal v jakýsi námořnický uzel“ (str. 156 v pozn.).

„Proto je logicky vyloučeno, aby člověk poroučel Bohu (na příklad, že „má“ přivoditi déšť, jak požaduje Weyr), neboť v pojmu Boha jest obsažena představa nejvyššího Pána, autority, nad níž nikdo není vyšší, ledaby jej bezbožným rouháním s hodnosti Boha snížil, nebo sebe nadtitanským sebezbožněním v Nadboha vyvýšil“ (str. 161).

„Normativní teorie by podle toho tvořila jakýs takýs přechod či advent“ (str. 173n.).

„Ale pro normativní teorii je to hotová katastrofa: nepostradatelné „mání“ není k — „mání““ (str. 186).

„S nečistou lázní vylila normologie i děcko, odůvodňujíc svůj počín „noetickým“ názorem, že jádrem člověčenstva jest — ryzí vanička“ (str. 201).

„Kdežto pravověda zná „Rechtspflichten“, konstruuje normologie jakési „Linksnormen“ (str. 208).

„Právo musí býti fungibilní („obyvatelné“), nemusí však fungovat („býti obydleno“)" (str. 210, pozn. 9).

„Jako plátna deštníků se nevznášejí působením nějaké milosti samy od sebe nad hlavami blažených občanů, nýbrž občané sami musí deštníky s sebou nositi, podle potřeby je rozevřít a nad hlavou pevně držet“ (str. 225).

„Lze připomenouti, že malé děti neznají zájmen, takže o sobě mluví ve třetí osobě („Mařenka chce papat“), podobného stylu užívá někdy — z důvodu vznešenosti — i zákonodárce“ (str. 281, pozn. 82).

Č. mluví o „kamenné době normativní teorie“ (str. 70, pozn. 84).

Weyrova Teorie práva by se měla nazývat „Teorie práva — aspoň částečně normativní“ (str. 71).

Normativní teorie podle Čermáka prodělává „svůj zápas poslední, skutečnou agonií“ (str. 79).

Vystoupení Weyrovo a jeho žáků označuje za „zhoubné“ (str. 30, pozn. 83) atd., atd.

Po všech těchto nevybíravých a nevkusných nájezdech proti Weyrovi a celé normativní teorii, po nedůstojném způsobu, jak Čermák podává své myšlenky, působí přímo *groteskně*, když Čermák na samém konci své knihy pojednou na jedné stránce (str. 284 v pozn. 90) praví „Nezaujatý pozorovatel uzná, že normativní teorie přes všechny omyly posunula právní vědu mocně kupředu“, a když v předmluvě nazývá Weyra „Platonem české právní filosofie“. Zřejmě tato prohlášení vůbec se nehodí do celkového rámce a stylu Čermákovy knihy a působí dojmem, že jde o dodatečnou vsuvku.

Ducha Čermákova charakterisuje také přímo ukázkově jeho až neuvěřitelná touha po *latinských citátech*, ale to nejen po těch, které vybírá z nějakých filosofických, latinsky psaných knih, nýbrž také po mnohých citátech vulgárních, běžných atp. Bylo řečeno, že genius české řeči nestačí v kroku genu Čermákovu a že proto Čermák *dokonce překládá obyčejné české věty do latiny*, zřejmě aby tím zapůsobil na duši čtenářů, o nichž musí ovšem předpokládati, že se nacházejí ve stavu nanejvýše žáků nižší střední školy.

Ukáží zde na několika příkladech tuto *latinsko-omračovací touhu Čermákovu*:

„*Ut veritas propagetur*“ (str. 50).

„*Ultimum refugium*“ (str. 57).

Velmi si libuje zejména na počátku knihy v tomto latinském pořekadle, které podává obměněné v různých formách: „*Expellas naturam furca, tamen remanet*“ (str. 56, 61, 215).

Velmi se Čermákovi také líbí pořekadlo o „*Skylle a Charybdě*“ (str. 64, 79, 89, 95).

Čermáka zřejmě omračuje slůvko „*blitiri*“ nebo „*comme blitiri*“,

jež se objevuje u něho v první třetině jeho knihy na všech možných i nemožných místech (tak na př. str. 58, 59, 77, 86).

Naproti tomu v poslední třetině knihy naší Čermáka zase jiné slůvko, a to slůvko „*perversní*“, tak „*perversa ratio*“ (str. 226) nebo „*perversa ratione*“ (str. 226 a 236) nebo „*vrcholem perverse*“ (str. 236) nebo zase „*perversa ratio*“ (str. 251, 260 poz. 34, 274 v pozn. 62).

Dvakrát si zacituje také větu: „*Sermo imago animi*“ (str. 64 a 234).

Čermák je však také výborným překladačem: „*Amicus Weyr, magis autem amicus dualismus*“ (str. 68).

Procházka je „*fidelis*“ (str. 68), ostatní „více méně tápou „*in finibus infidelium*““ (str. 68).

„*Norma iuris fundamentum ac finis*“ (str. 58).

Čermák napřed řekne něco česky a pak — nevěře asi, že tomu bude čtenář rozumět — přeloží to hned do latiny: „*vlna nesplavná: innabilis unda!*“ (str. 64) nebo „*zbožné přání („pium desiderium”)*“ (str. 150). Někdy ovšem chce ukázat, že umí také německy: „*Doporučení není — poručení! Empfehlung ist kein — Befehl*“ (str. 151).

A jeho latinská vášeň drží jej dále:

„*Ubi terrarum*“ (str. 64), „*per ignotius*“ (str. 61), „*hic sunt leones*“ (str. 75), „*non est disputandum*“ (str. 75) a zase na str. 95 v pozn. 156: „*De gustibus non est disputandum*“. „*Quod satis est*“ (str. 99), „*in obscuritate constructionis*“ (str. 112, 190, pozn. 15). „*Omnis definitio normativa in iure periculosa*“ (str. 125), „*lex populi*“ (str. 131), „*lex fatalis*“ (str. 131). „*Quod de eo affirmatur*“ (str. 132), „*Materia instituta porro tractatur*“ (str. 133), „*Quis custodiet custodem?*“ (str. 146), „*Quod affirmatur*“, „*propositionum, id est usus vocabulorum veritatem etiam nescientes*“ (str. 157), „*Nihil aliud quam ius*“ (str. 268), „*Supervacua subtilitas*“ (str. 279), „*Qui subscribit, scribit*“ (str. 282).

Ale i slůvko „*ergo*“ Čermáka úplně okouzilo. Tak na str. 165 během sedmi řádků užije tohoto slovíčka *tříkrát*.

Kromě bible zacituje si také latinského básníka: „*Aurea prima sata est aetas*“ atd. atd. (str. 217).

Dalšími výňatky nebudu čtenáře již unavovati. Myslím, že těchto několik ukázek k dokreslení portretu plně stačí. Jen za účelem, aby ve čtenáři byl vzbuzen také příslušný zrakový dojem, dovolím si ocitovati jednu stránku Čermákova velkodíla, na př. stránku 191:

„Rozhrneme-li tuto dvojí tajemnou roušku normativní „noetiky“ zjeví se nám střízlivý obraz logické pravdy.

Kdosi	kategoricky	chce, aby někdo činil něco.		II.
Někdo	činiti něco	má chtěno kategoricky kýmisi.	7.	
Někdo	činiti něco	má chtěno kategoricky	6.	
Někdo	činiti něco	má chtěno	5.	
Někdo	činiti něco	má		I.
Něco	býti činěno někým	má	4.	
Něco	býti činěno	má	3.	
Něco	býti	má	2.	
	býti	má	1.	

Označíme-li vůli jako voluntas „v“, její nadřizenost jako: větší než „>“ a obsah chtění jeho pojetím do závorky = „( )“, lze psátí úplné imperativní souvětí (II) jako pasivní revoluci sloves chtíti a činiti (II 7, I 4) s progresivní amputací obsahu věty hlavní i vedlejší (6—1) takto:

II.	$P_1 > v (P_2 f x)$
	<hr/>
	7. $(P_2 f x) v < P_1$
	6. $(P_2 f x) v <$
	5. $(P_2 f x) v$
I.	$(P_2 f x)$
	<hr/>
	4. $(x f P_2)$
	3. $(x f)$
	2. (x)
	1. $( )$

Tím končím rozbor Čermákova díla.